

Ko-75144955

smiljan rozman

štefan matuš i andrej plečko

Čekao je, gledao u beli podžid, u auto, u cvetne leje i plavu kuglu, u kojoj se video malen, izobličten, sličan kegli. Ponovalo je zazvonio. Dvorište je pochtivalo u tišini i okruživalo kuću otužnom mekoćom. Oko sebe je tražio i dohvatio kamen. Nanisano je u veliku plavu kuglu i bacio. Kugla se raspisla, njean gornji deo, a obruč je sleteo na zemlju, između ruža, ostao je samo crveno obojen štap.

„Otvori, Andrej Plečko! Otvori!”

Iznenada na stepenicama se pojavio čovek srednjih godina, prorodene kose, koja se preko obline glave rasporedila tako da pokriva čelu. Lice podbulo i sa širokim nosom i sitnim, malim očima. Ustao stisnuta, brada urojnena u široki vrat, koji je virio iz okovratnika uštrikane košulje. Tamno odelo, tkanina zategnuta oko zabijenog tela. Noge kratke kao da ih je neko podrezao. Čovek je zastao za trenutak, a zatim je pojurio prema baštenskim vratima. Zaustavi se nasred bele stazice.

„Šta želiš? Ne viči, ne viči! No, šta želiš?”

„Glas mu je skoro šapat, proceden kroz zube.

Stefan je od samoga iznemenanja ostao bez reči. Posmatrač je ovog govora, koji je nekada bio Andrej Plečko. Ništa nije ostalo od njega. Da ga je Stefan susreo u gradu, ne bi ga prepoznao. Samo bragotinu na levoj ruci, u koju je Andrej bio ranjen. Bila je crvena. Stefan se seti: „Uvek je bila takva kada bi se Plečko naljutio”. Gledao ga je pravo u male preplašene oči. „Poznajes li me, Andrej Plečko?”

„Ne luduj! Naravno da te poznajem. Sta želiš? Ne mam dovoljno vremena za tebe!”

„Imao si ga nekada. I, ja sam ga imao za tebe. I previše vremena. Seta se!”

„Ostavimo to. Bila su druga vremena. Kaži šta želiš?”

„Ništa. Samo, moramo se sećati! Sećati!” Poslednju reč je izviknuo tako da je odjekovala među zidovima. Plečko se prestrašeno obazre naokolo i reče skoro preteći: „Ne viči, govori ljudski! Nisi u šumi!”

„Dabogme da nisam u šumi!”. Stefan prelete ulicu pogledom i ponovo ga zaustavi na Plečkovom licu. „Izgovarao si me. Verovao sam da ćeš mi pomoći. Samo malo pomoći, ne onoliko koliko sam ja tebi. A nečeš. U početku sam stvarno verovao da nisi kod kuće, ja glupan. A onda sam počeo polako da shvatam. Ali svraćam samo tek onda, kada mi je Tila ispričala. Sta si učinio od Tila, svinjino!”

Plečko se uplašeno okrete prema kući i kroza zube prom.si: „Ništa nisam učinio. Učinili su drugi!”

„Izašes! Izašes, svinjino!” Stefan se nasloni na baštenska vrata.

„Imam dokaze”.

„Zašto si me se onda plašio, zašto nisi htio da me vidiš, zašto nisi htio da mi pomogneš?”

„Ne mogu da ti nadem posao. Imam radnički savet...”

„Ne lupetaji! I sam znaš da blebeciš! Govori, svinjino, zašto si onako postupio prema Tili? Dobro, ako ti ja nisam drag, ako ti ja nisam interesantan, to još shvatam, izbegavaš me. Ali niko ne može reći za Tilu da je ciganka, da nije lepa. Zašto si joj to učinio. Samo mi to reci! To mi reci!”

Plečko je ponovo pokazao rukom prema kući, onda priđe bliže, skoro do samih vrata i prošapta: „Prestani vikaš ti, činiš mi zašto, možemo razgovarati razumno. Možda ti Tila nije rekla sve kako je bilo. Možda je nisi dobro razumeo. I šta je na mene, pa ti je lagala”.

„Tila nije lagala!”

„Možemo pametno razgovarati. Samo ne viči. I službu ću pokušati da ti nadem. Pomoći ću ti. Samo ne viči ovdje. Sačekaj me negde u gostionici. Stižem za pola sata i tamo ćemo razgovarati”.

„Tu ćemo se objasniti. Koliko puta li sam te već uzalud tražio. pa da te sada pustim. Tu ćemo se objasniti!” Stefan munjevitost šepa Plečka za ramena i povuče ga ka vratnicama, uhvati ga levom rukom oko vrata, osloni se dlanovima na gornji rub vratnica i glavu mu uklešti između četvi. „Tako, sad ćemo se objasniti!”

Plečkoovo lice je bilo čudno izobličeno, slično licima ratuljaka po vrtovima. „Sad ću da ti očitam lekciju, Andrej Plečko! Ništa ne tražim od tebe. Ni Tila ne traži ništa od tebe i nemaš više nikakvog posla ni sa mnom ni s njom. Matušić će već nekako sami biti pomoći. A reći ću ti i ovo: velika si svinja. Čak ni spoljašnjosti više ne ličiš na Andreja Plečka, partizana. To nisi više ti. Postao si detela svinja. Povraća mi se kad pomislim da je Tila spavala s tobom. Veruj mi, draže bi mi bilo da ga napravio nekog drugog nego ti”.

„Stefane, re viči. Hajdemo odavde i nekako ćemo se objasniti. Hajdemo autom”.

„Autom! Ne treba mi tvoj auto, ništa što je tvoje. Šta si nalagao kod kuće o meni, to mi reci! Da sam

krao, da sam bio izdajnik. Ko zna šta još”. Prignječio mu je vrat uz ledavu.

„Pusti me, zadavićeš me, idiote!”

„Da je upitam još nešto! Sta je bilo s naliv-perom. Reci mi demu je stvar!”

„Tila me nije razumela. Ništa rdavo nisam htio da kažem”.

„Tila nije dobro razumela. Hteo si da me ornisi, hteo si da sam sebe ubediš kako me ne smeš primiti na posao, jer kradem. I pored toga što si znao da to što govoriš nije istina. Plašio si se da bih te mogao osramotiti, kada me vide s tobom. Stideo bi se ako bih nekome rekao: s Andrejom Plečkom sam bio u partizanima. Ti si nešto postigao, a ja sam ostao brusac i svirač. Ali ti to ne možeš da shvatiš. Ja sam želeo da to budem. Najveća želja mi je bila da sviram u dobrom orkestru. Želim da bacam noževe. Vidiš: to. Ali ti to ne možeš da shvatiš. Tvoje želje su drugačije i onoga što sam ja, što želim, ti se stidiš. Ali svaki čovek ima svoj život. Želim da budem svirač. razumeš li, svirač i ništa drugo”.

„Razumem, Stefane, razumem. Samo ne viči. Daj da razgovaram prijateljski”.

„Prijateljski” Stefan mu se unese u lice. „Sav si se oznojio. Strah te je od žene, da ne sazna kakav si. Strah te je od čitave ulice, da ne sazna kakav si. Ti, partizan, prijatelj. Sećas li se kako je gorela koliba. Sećas li se Tilingov tela. Sećas li se onog prokletog naliv-pera? Govori, koliki je tvoj udeo u tome?”

„Ne luduj, Stefane!” Plečko pokuša da se osloni rukama na vratnice. „Pusti me! Ako me ne pustiš, pozvaću ženu da telefonira miliciji. Smešta me pusti!”

„Govori, jesu li i tvoji prsti u to umešan? I ti si se potucavo po onim podrumima i opijao. Sad sam se setio! I ti si podigao ruku i glasao da najpre tražeš. Samo da ne bi govorio”. Sve više ga je pritiskivao uz prečku.

Plečkoovo lice postade sivu, a usta pomoderše. „Nisam znao da su izdajnici”.

Sada ga Stefan udari. Udarao ga je po licu, po čeli, koja se nazirala ispod retke kose. Udarao ga je po nosu, po obrazima i ustima.

„Na, na, na, i opet na!” Tukao ga je sve dok mu nije ponestalo snage. Onda ga je pustio. Plečkova glava mu klону ispod pazuha i telo se sruši u pesak. Iz kuće potraše Lojzek, Plečkova žena i Ančka. Trčali su belom pešanom stazicom, pritrčeše Plečku, uhvatiše ga ispod pazuha i povukose ga po pesku, strahujući da Stefan ponovo ne započne. Iza njih je ostajala crvenkasta linija zemlje. Kada dođoše do stepenica, Plečko pođe za rukom da se uspravi. Žena ga je pridržavala i dovikivala: „Sirovinu, grubijane! Ništarijo! Imao je pravo kad je ono pričao. Odmahn ću pozvati miliciju!”

„Pusti! Ne treba!” reče Plečko brišući maramicom okrvavljena usta. „Pusti!”

Stajao je između Ančke i žene. Lojzek je bio nešto po strani i plakao.

„Vidite! Kad bih ja bila na njegovom mestu, pozvala bih miliciju. Zahvalite njegovoj dobroti. Grubijane! Gori ste nego što je pričao. Još gore!”

„Kakav sam! Reci, Andrej Plečko! Dobro me poznajes! Reci!”

„Hajdemo u kuću”, reče Plečko ženi i pokuša da se pokrene. „Hajdemo u kuću”.

„Nikuda nećete ići. Najpre ćete čuti ono što ću vam reći. Vama i čitavoj ulici!” Stefan pobedonosno baci pogled na prozore susednih kuća. „Ovo je bio moj partizanski drug Andrej Plečko. Skrivao se šest meseci kod mene. Zajedno smo otisli u partizane. Zbog njega su Nemci zapalili našu kolibu i u njoj su mi izgorili otac i majka. Izvukao sam ga kad je bio ranjen. Ceo dan sam ga nosio na leđima, a sada ovaj Andrej Plečko ne poznaje Stefana Matuša. Zašto? Zato, jer ima dete sa mojom sestrom Tilot, sa mojom sestrom Tilot, koja igra u baru! Jer mu više nisam koristan, pametan i gospodin!”

Plečkova žena i Ančka su pridržavale Plečka i pomagale mu da uđe u kuću. Popeli su se uz stepenice i potom nestali iza vrata. Lojzek je otrčao stazicom iza kuće i sakrio se u žbunje.

„Pobegli su, pobegli! Gledajte ljudi! Pobegli su pred Stefanom Matušem, ciganinom!” Stefan se radovao kao dete. Pritrčao je do kolica, otvorio gornju ladicu i zgrbio deset noževa. Stao je ispred baštenskih vrata, nanisano u glatke lakirane daske kućnih vrata i bacio prvi nož. „Ovo ti je za prijateljski!” Bacio je drugi nož. „Ovo je za hleb! Ovak je posteljicu, koju sam ti ponudio! Ovaj zato što sam te nosio na leđima! Ovaj za potencijanje! A ovaj za prezir! Ovaj za moju majku! Ovaj za oca! Ovaj za Tilu!” Stefanu ponesta snage. Ruka mu klonu. Ali kada prsti osetiše poslednji, deseti nož, vratu mu se nova snaga. „I ovaj, Andrej Plečko, za naliv-pero i za sve u vezi s njim! Nož udari preniko, u staklo posred vrata, i on prсну u hiljadu komada. Iza kuće zavijao je pas. Kroz otvor na vratima ukazao se crvenkast zid.

Stefan u klonu ruke. Hteo je još da uzvikne, ali samo prošapta: „Svinje!” Otvora do kolica, uhvati za ručice i počeo ih gurati pločnikom. Hteo je što pre da napusti ovu ulicu. U sebi je osećao pobedu, olakšanje i tugu. Sve se to međusobno preplitalo. I što je prilazio bliže glavnoj ulici, u njemu je sve više rastao otpor prema svemu što ga je okružavalo. Prema ljudima, koji su čekali autobus, prema automobilima, prema učenicima, prema kućama, ogradama. I u svega što je tonulo u nekakvu maglu, vidio je samo belu beskrainju liniju. „Sad ću im pokazati, šta sam ja, Stefan Matuš. Ići ću njome, baš ovom linijom, da je osetim pod nogama. Pa nek me zatvore. Onda ću sve ispričati. I o Andreju Plečku, o Tili, o naliv-peru i o onoj desetini koja je izginula”. Izašao je nasred glavne ulice, stao na belu neprekidnu liniju, isao njome i želeo da sretne milicionara, ili bilo koga ko bi ga zatvorio.

Ali nijednog milicionara ne srete. Nikoga ko bi ga uhvatio za rukav i odveo u zatvor. Dođe do raskršća. Tu mu automobil, koji naleće s desna, izaš kolica iz ruku, ona se zavrtеше poput cigare, udariše u semafor i raspadoše se.

Stefan je zaprepašeno gledao u pleh, točkove, brusove, krpe i polomljene daske. Htede da poleti prema krhotinama. Učini korak, stade i odmahnu glavom. Ponovo stade na belu neprekidnu liniju i krenu njome, praznih ruku, nadajući se još uvek da će naleteti na milicionara. Tako se približavalo mostu. Pobuna u njemu sve više je prerastala u tugu i očaj. Sve više mu se činilo da je sve ovo nemoguće, tuđo, bez ikakve veze s njim, Stefanom Matušem. Najbolje bi bilo da je mrtav.

Ispred njega je bela neprekidna linija. S desne i s leve strane visji zidovi kuća, nad njim visji magla. Ali, nad mostom, kroz maglenu zavesu, ukazao se žučkast balon, samo se pomoli i opet nestade. Stefan pomisli. „Voda je hladna, a još ne znam ni da na plivam. Naći će me dole u reci. Hvataće me motkom. Pokušaćemo čakljom da me izvuku u čamac. Video sam jedanput kako se to radi. Posmatrač me i govori o meni. Čitav grad će pričati o meni!”

Magla iznad mosta najednput se procepi i sunce postade velika, žuta kugla. Krovovi kuća, asfalt, drveće i zidovi zabelešaste na svetlosti. Samo bela, neprekidna linija ostade bela kao što je i bila.

Sad je već stigao na most. Seti se širokih polja obojanih ovim istim suncom, seti se akcija i violine, koji oseti na leđima, seti se da mora potražiti nekog omanjg čoveka po imenu Sandor. Neprekidna linija se iznenada tu završi. Morade da se popne na pločnik.

Još uvek je ostalo nerlašćeno pitanje naliv-pera, ali šta će. „Ne isplati se, ne bi mi verovali, uzalud bi dokazivao. Samo da ozdravi Sandor, samo to i sve će biti dobro!” Onda Stefan Matuš, ciganin, nekadašnji partizan, limar, brusac, bacač noževa. Ljubimac, verglaš, basist, harmonikas i primam pogleda na sat i ubrzo korak, da stigne na poslednji voz za Prekomurje.

(Odlomak iz romana „Brusac”)

Preveo sa slovenačkog
Lazar AMIDŽIĆ

Sada je mali tapetar stalno prisutan. Iskrsnim okom prati moj hod po sobi, smejući se mojoj golotinji dok se svlačim, bdi, čuvajući me za svoj osvetlu, nad mojim nemirnim snom i pozdravlja me svojim mišju posle ustajanja i nemom porukom: tu sam. Zbog njega sve činim kao na bini, kao izložen urokljivom pogledu nemilosrdnog kritičara...

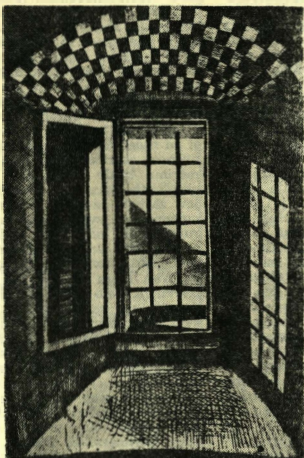
Jutros je po golim zidovima plazila muzika iz musavog radio aparata. Njeni tokovi su šarali sobu i mene ne ostavljajući trag. Jedan mali deo kipeo je kroz razlupani prozor i u sitnim parćicama stropoštavao se na ulicu, na glave prolaznika, na pločnik i automobile ili ostajao da visi na tankim granama svrstanim u drvored. Toga sam bio svestan spoljnom, neokrnjenom stranom sebi. Nisam osećao zvučnik, uvek isti i isto ravnodušan, kojemu je svejedno što se u nenasušiji prividni mir moje sobe kao pomor uvukao nemir malog tapetara i već mu nagrizao tkanje. Ja sam, međutim, i dalje u sebi tražio i nalazio tapetarski trag.

Celo pre podne mutno sam zurio u mutni dan. Ko je Lora? Je li to strankinja koju sam nazvao svojom jer smo na istoj postelji tražili i nalazili raj ne osvrćući se na beskrvnu pušto oko nje? Ili sam samo sanjao dodir mekane topline iz bića kome sam poklonio sebe i ovaj kut... Ko je Lora? I ko sam, naposljetku, ja sa svojim mislima pravim na život? I ima li smisla da se u uhodanu kombinaciju mene i nje samovoljno i grubo ukanem mali tapetar, kad njegovo pravo nije ni nučavije ni manje nučavdo od moga? Zato nisam ni izlazio iz sobe. I obroke sam preskocio tražeći, ispitujući nadeno i izvova tražeći.

„Sta hoće mali tapetar? ...

I otkuda za bas raskršće njegovog puta s mojim u tački koja se zove Lora, a za obojicu, čini se, predstavlja jedini kolotečni trag kojim se može krenuti dalje! Pa mi se iz svega toga oko podne, umesto ručka, u glavu kao pesnica utisnulo.

„Sta hoće, šta hoće, šta hoće mali tapetar? — sve besmisljenje, praznije i gluplje, uporno ko „Frer Zak”.

Tako je od razjarene, podmukle zveri, preko gonioca koji žrtvi na leđima sedi i opasnosti što grozi kroz najužu pukotinu na vratima ili podu, mali tapetar postao smešna besmislica i potpuno prestao da služi na čast glavi iz koje je izašao. Jedanaest dana oblikovan u neman, sparšuju se tapetar u sušenu smokvu, is-

praznio se kao balon, ostavši da visi na končiću smešnog gneva. Kakvo olakšanje! Grudi bez tereta udisale su punom snagom životvornu vlagu oktobra.

„Sta hoće, šta hoće, šta hoće mali tapetar? ...

U predvečerje natopljeno sitnom kišom proglasio sam konačno oslobođenje, zalapio prozor novinskom hartijom, uzviknuo Lorino dragi i neponovljivo ime i, spremivši se na brzinu, pošao na sastanak s njom.

Ipak, ona večeras ne zauzima svoj tron. Sve se u meni pomerilo pravcem nestanka malog tapetara, magnetski se usmerilo kao poslednja njemu upućena poruka: ne vratio se! Mali tapetar ne postoji. Mali tapetar nikad nije postojao. Mali tapetar nikada neće vaskrsnuti iz groba u koji ga je položila svojom nestabilnom arijom, ali vrlo određenim ritmom, moja besmislena podnevna pesmica.

Zviždućem ka prizemnom, nakrivljenju zgradi kraj koje me svakodnevno vodi smer svojih puteva. To je siguran i poznat put. U jednom prozoru beli se istaknuta cedulja. Ostali su tamni. I to je baš ono što zaustavlja pogled dok se prilježim odblesak zelenkastih sijalica sliva niz okna. Možda bi bolje bilo ne pogledati. Mimoići to veliko, poslednje iskušanje i biti zaista slobodan, potpuno i zauvek. Ali u razdraganoosti slobode topi se nužna opreznost. Oko se slučajno zalapio za zelenkast odsjaj i belinu cedulje i već čita dok se u meni survavaju svi odbrambeni bedemi u reku što žustro nadolazi i guta:

„Prodajem sve podatke o malom tapetaru. Cena povoljna. Isporuka odmah. Upitati! ...

Tu je kraj.

Put Lori ustremio me je ka železničkoj stanici. I dok spojivi šina pod točkovima zlostila, skandiraju tapetar, tapetar, tapetar, tapetar, napuštam prokietu varoš zelene svetlosti i belih cedulja u prozorima, duboko usadenog nemira i straha, još uvek ne znajući da li se, možda, za vozom duž druge u nedogled otežu, stremiči da me dograše, konvoji malih tapetara ...